

УДК 330.43:658.8

І.О. Будіщева, Н.П. Любомудрова
 Національний університет “Львівська політехніка”,
 кафедра економіки підприємства і менеджменту

ПАРАДИГМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ

© Будіщева І.О., Любомудрова Н.П., 2002

Проаналізовано диспропорції між попитом і пропозицією на ринку робочої сили та чинники, що можуть послабити чи призупинити формування надлишкової пропозиції на ринку праці України.

In the article disproportions between labour demand and supply on the labour market is analysed of the factors, that influence on unlimited supply on the Ukrainian labour market.

Безробіття як явище ринку праці виникає в результаті невідповідності пропозиції робочої сили (S_1) і попиту (D_1) на неї, як вважається на конкурентному ринку праці [1]. Можна не погодитися з останнім твердженням відносно конкурентності ринку праці, а саме, що ринок праці є ринком досконалої конкуренції, де багато продавців і багато покупців. У ролі продавців праці виступають особи (населення), які шукають роботу у зв'язку з майбутнім вивільненням і закінченням терміну найму на роботу (контракту, трудової угоди) через незадоволення умовами праці, віддаленість місця проживання від місця роботи, бажання працювати повний робочий час, невідповідний рівень оплати, безробіття тощо.

У ролі покупців виступають працедавці – представники фірм (наприклад, засновники) різного організаційно-правового статусу: підприємств, господарських товариств, виробничих кооперативів; різної форми власності – державної, приватної, колективної, змішаної, іноземної; та різних розмірів: малих, середніх, великих формувань.

Згідно з теорією споживчої поведінки: суверенітетом споживача (покупця), раціональністю споживача та ін. – саме продавець праці, тобто людина, що шукає роботу, стає заручником бажання чи небажання працедавця найняти її на роботу і укласти з нею контракт. До того ж структурні реформації в економіці – зміна пріоритетів розвитку, диспропорції між окремими секторами матеріального виробництва і у невиробничій сфері, реальність неформальної і тіньової економіки об'єктивно зменшують масштаби реального попиту і кількість вакантних робочих місць.

У ролі параметрів ринку праці виступають людино-години, вартісним параметром яких є номінальна заробітна плата. Звернемось до диспропорції між попитом і пропозицією на ринку праці і залежності номінальної заробітної плати від цієї диспропорції. Це надасть можливість згодом розібратися у механізмах, важелях, інструментах впливу, щоби виправити ситуацію з невідповідністю попиту і пропозиції або хоча б якусь її скоригувати.

Існує думка відносно того, що за інших рівних умов на ринку праці (коли, припустимо, ціни на товари постійні) попит і пропозиція праці відображають їх залежність від номінальної заробітної плати [1].

Можна припустити, що швидкість, з якою протягом певного періоду змінюється зарплата (W), позитивно залежить від відносного надлишкового попиту на працю і нега-

тивно – від відносної надлишкової пропозиції. Формально, приймаючи припущення про лінійну залежність, можна записати:

$$W = f(D_1 - S_1)/S_1,$$

де $f > 0$

У зв'язку з тим, що надлишковий попит на працю – величина, яку важко досягти і спостерігати на реальних ринках праці, то існує необхідність замінити його більш наочною змінною для аналізу інфляції зарплати – а саме рівнем безробіття. Залежність між надлишковим попитом на працю і рівнем безробіття буде оберненою, бо чим вищий надлишковий попит, тим нижчий рівень безробіття¹. Ця залежність – обернено-нелінійна на рівні безробіття, меншого за природний, і обернено-лінійна на рівні безробіття, вищого за природний.

При цьому рівень безробіття не є тотожний надлишковому попиту на працю, а безпосереднім вимірником надлишкового попиту є різниця між рівнем вакансій і рівнем безробіття. Рівень безробіття як вимірник надлишкового попиту можна використати лише, якщо існує стабільна залежність між рівнем вакансій (V) і рівнем безробіття (U). У цю стабільну залежність перетворюється лінійна залежність між від'ємним надлишковим попитом (надлишковою пропозицією праці) і рівнем безробіття в умовах, коли останній перевищує природний рівень. У такому випадку можна записати

$$S_1 - D_1/S_1 = U - V \quad (2),$$

при цьому

$$U = U / (L + U), \quad (3)$$

де U – кількість безробітних; L – кількість працюючих, або економічно активне населення.

Отже, можна скористатися наведеною залежністю (2) і стверджувати, що якщо умовно рівень безробіття становив 10 %, а рівень вакансій – 4 %, то надлишкова пропозиція становитиме 6 %. Оскільки рівень безробіття знаходиться у “ножицях” незайнятості і вакансій, то існує багато чинників, що впливають на залежність між рівнем безробіття і надлишковою пропозицією. З одного боку – фактори незайнятих і одночасно потенційних вакансій (розвиток підприємництва, що супроводжується збільшенням кількості робочих місць, висока еластичність попиту на працю, збільшення мотивацій засновників при прийомі людей на роботу, усунення дискримінації робочої сили: жінок, молоді, сільського населення). З іншого – це фактори зменшення надлишкової пропозиції (забезпечення якості і конкурентоспроможності потенційної робочої сили, створення системи освіти і навчання, адекватної попиту, профілактика пропозиції шляхом створення умов балансу праці на державному, галузевому і регіональному рівнях, проведення відповідної економічної, соціальної і промислової політики тощо).

Звернемося до статистики попиту і пропозиції робочої сили у Львівському регіоні і проаналізуємо стан і перспективи зміни ситуації на ринку праці (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка надлишкової пропозиції робочої сили ($S_1 - D_1$)
у Львівському регіоні, осіб [2]**

1998 р.	1999 р.	2000 р.	2001 р.
(61174 – 799) 60335	(91348 – 887) 90461	(111083 – 1088) 110995	(91245 – 1234) 90511

¹ Слід зазначити, що рівень безробіття буде позитивним і при нульовому надлишковому попиті через наявність фрикційного безробіття (рівень якого вважається природним).

Дані табл. 1. демонструють приблизно однакові темпи коливання попиту і пропозиції, надлишкової пропозиції. Абсолютна величина попиту настільки мала, що не викликає позитивних змін і залишає майже незмінною надлишкову пропозицію.

Розглянемо залежність “вакансії – безробіття” з огляду на те, що співвідношення між рівнем безробіття і кількістю вакансій дозволяє проаналізувати структурну складову безробіття. Якщо зміни на ринку праці позитивно впливають на структурне і фрикційне безробіття, то одночасно відбувається як однічне зменшення кількості безробітних, так і кількості вакансій. Відповідно будь-які фактори, що збільшують фрикційне чи структурне безробіття, збільшують і кількість безробітних, і кількість вакансій.

Безробіття можна розглядати з погляду і запасу, і потоку. Запас – кількість безробітних (U) на даний момент часу. Потік – характеристика міграції безробітних, їх руху в і з безробіття. Прибуття в безробіття – кількість людей, що перейшли у стан безробітних (I). Вибуття з безробіття – кількість людей, що вийшли із стану безробітних (O). Можна виділити шість основних потоків, які визначають стан ринку праці і рівень безробіття:

1. частка зайнятих, що вибувають з робочої сили;
2. частка економічно неактивного населення, що переходить у категорію зайнятих;
3. частка економічно неактивного населення, що переходить у категорію безробітних;
4. частка безробітних, що вибуває з робочої сили;
5. частка безробітних, які знаходять роботу;
6. частка зайнятих, що втратили роботу і стають безробітними.

Отже, рівень безробіття є функцією від цих шести потоків:

$$U = F (f_1 > 0, f_2 < 0, f_3 > 0, f_4 < 0, f_5 > 0, f_6 < 0). \quad (4)$$

Знак змінної вказує на її прямий чи обернений вплив на безробіття і відповідний вплив на зайнятість.

Саме ймовірність знаходження роботи f_5 можна подати як функцію від активної позиції працівника (a), працедавця – кількості вакансій (v) та структурної відповідності між працівниками і робочими місцями (прм), тобто

$$U = f(f_6 / (f_6 + f_5 (a, v, \text{прм}))). \quad (5)$$

На підставі наведених у табл. 2 даних можна опосередковано з’ясувати відносну реакцію рівней зайнятості і безробіття на економічну активність населення.

Таблиця 2

Економічна активність населення (по Україні)

Роки	Економічно активне населення, тис. осіб			Економічно неактивне населення	Рівень економічної активності, %	Рівень зайнятості, %	Рівень безробіття, %
	разом	зайняті	безробітні				
1999	22747	20048,2	2698,8	13782,7	62,3	54,9	11,9
2000	23127,4	20419,8	2707,6	13275,3	63,5	56,1	11,7
По Львівській області							
1999	12768	1106,7	170,1	683,4	65,1	56,5	13,3
2000	12960	1121,7	174,3	666,7	66,1	57,2	13,4

Аналіз даних табл. 2 по Україні свідчить про те, що процес знаходження роботи проходив повільніше (динаміка зміни рівня зайнятості зменшується), ніж її втрата (динаміка зміни рівня безробіття також зменшується). Це підтверджує слабка динаміка рівня економічної активності населення в Україні (1,2 %). Очевидно, щоб впливати на зменшення безробіття, рівень економічної активності має бути високим.

Якщо підрахувати рівень безробіття за зміною темпів втрати роботи (f_6) і зміною темпів її знаходження (f_5) – за формулою (6) і (2), то рівень безробіття по області становитиме 12,5%, причому сила сигналів рівня безробіття різна і треба лише з'ясувати, під впливом яких факторів і причин вона формується. Щоб це з'ясувати, треба звернутися до природи процесів зайнятості і безробіття в розрізі їх вікової, статевої, освітньої, регіональної, галузевої структури і тільки після цього моделювати політику зайнятості і навчання населення, щоби покращати ситуацію на ринку праці на краще.

1. Роцин С. Ю., Разумова Т. О. *Економіка труда: экономическая теория труда.* – М., 2000. 2. *Економічна активність населення України у 2000 році. Статистичний збірник. Державний Комітет статистики України.* 3. *Стан ринку праці Львівщини у 2000 році. Економіко-статистичний огляд.* – Львів, 2001.

УДК 331.1(075.8)

Л.Р. Струтинська, Л.А. Янковська*

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра економіки підприємства і менеджменту,
*Львівський ліцей менеджменту

ДО ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ АКТИВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАЙНЯТОСТІ

© Струтинська Л.Р., Янковська Л.А., 2002

Розглянуто актуальне питання підвищення дієвості активної частини інструментарію політики зайнятості. Доведено необхідність та окреслено шляхи організації системи навчання незайнятих працівників організації в умовах недосконалості національного ринку праці.

The article is devoted to the urgent question of increase of effectiveness of an active part of employment politics' toolkit. The necessity to organize a system of the free workers' training is proved and the ways of its organization in conditions of the national work market's imperfection are planned.

Зростання масштабів безробіття, розвиток вимушеної неповної та неформальної зайнятості, нелегальної трудової міграції є свідченням того, що в умовах перехідної економіки України ще не створені ефективні механізми перерозподілу робочої сили, внаслідок чого формування національного ринку праці відбувається вкрай повільно. Причиною цього є повільність здійснення реальних економічних реформ, передусім, структурної перебудови вітчизняної економіки.

Внаслідок відсутності прогресивних структурних змін в економіці не відбувається перерозподіл робочої сили зі збиткових до більш ефективних галузей. Тобто в Україні нема